Vandringar

GUNNAR EKELÖF: *Utflykter*. Bonniers 1947. 6: —.

Fastän Gunnar Ekelöf gjort sin största insats som lyriker och rättvisligen borde dömas till klenare insatser på andra fält, kan man ändå påstå att han som prosatör inte har sin överman i landet. Han är inte bländande. Hans prosa paraderar inte, och den rymmer knappast en enda mening som Frans G. Bengtsson skulle vilja acceptera som sin. Den söker sig i stället ganska tafatt fram, tassar i tofflor, trampar på nötta sulor. Ekelöf söker aldrig att skriva briljant, och han tar aldrig ut några eleganta stilistiska svängar. Den verklighet han vill åt är så komplicerad och mångdimensionell att den endast med svårighet låter sig infångas. Den tillåter inte något prat vid sidan av. Man har alltid en känsla när man läser Ekelöf att mycket inte fick plats. För honom är inte problemet att koka en smaklig soppa på en spik. Han är fullt upptagen av att få ned i kitteln alla de ingredienser han själv för med sig. Han är ofta lyriskt självupptagen, men det utesluter inte en varm medkänsla för medmänniskorna — däri ligger en del av hans storhet — och en otroligt fint uppodlad känsla för främmande stilarter och förgångna skedens väsen. I hans vers liksom i hans prosa är det förgångna alltid närvarande, är det levande nuet alltid genomkorsat av ekon ur det som varit. Därigenom får allt han skriver en behaglig fasthet och fyllighet. Varje mening synes ha mognat genom många år i en väl temperad vinkällare, och ändå har den i dekanteringsögonblicket det levande nuets friskhet och omedelbarhet.

För ett par tre år sedan gav Ekelöf ut uppsatssamlingen "Promenader", och i höst har han sänt ut en samling av samma karaktär, "Utflykter". Flera av dess uppsatser har kommit till under kriget och präglas av de känslor av isolering, vanmakt och oklar skuld, som det under denna period varit svårt att skaka av sig. På sitt personliga sätt, som inte utesluter några stänk älskvärd naivitet, ger Ekelöf i en uppsats som "Från västkusten" uttryck åt sitt förakt för vår officiella neutralitet under kriget. Han skildrar en engelsk flygarbegravning i Bohuslän 1942 och ställer den sunda folkliga reaktionen i motsats till det byråkratiska hyckleriet. Liksom i sin senaste diktsamling har han mycket att säga om system-, monopol- och utkastarandan i Sverige. Han utvecklar i själva verket ofta en aktningsvärd satirisk förmåga, som kommer till uttryck inte minst i några små novellistiskt utformade uppsatser. "Den gamla goda tiden" behandlar i frödingsk anda ett öde från 1890-talet och gycklar med påståendet att inte också denna tid hade sin ofrihet, sin tristess, sin allmänt utbredda offentliga dumhet. "Styggsvensken" är en i sitt slag fulländad liten berättelse om ett särpräglat och knotigt norrlandsöde, en av dessa fattigfjantar, som inte kan vänta sig annat än förakt i det folkhemska paragraflandet vid polcirkeln för att tala ekelöfska. Den lilla berättelsen om mormor och en maskfylld kalvstek under första världskriget är också den i mästarklass.

"Utflykter" får dock sitt största värde av uppsatserna "Modus vivendi" och "En outsiders väg", vilka båda säkerligen kommer att räknas till vår klassiska prosa. "Modus vivendi" är egentligen ett parisiskt turistreportage men växer ut till en ypperlig analys av den franska anden, vars grundelement enligt Ekelöf är antiidealistisk skepticism och barnslig sensualitet. Det är den högspända, från det jordiska och naivt barnsliga lösryckta idealismen, som är de nordliga folkens olycka. Ekelöf vill tillbaka till det skeptiska och sensualistiska 1700-talet, vars anda han tycker sig finna i Paris.

"En outsiders väg" är en självbiografisk skiss, gjord med den blandning av självmedvetenhet och ödmjukhet som numera utmärker Ekelöf. Uppsatsen slutar med dessa ord:

> En diktares första uppgift är att bli lik sig själv, att bli människa. Hans första plikt — eller snarare hans bästa medel att komma fram till detta — är att erkänna sin obotliga ensamhet och meningslösheten i sin vandring på jorden. Det är först så han kan rycka undan alla kulisser, dekorationer, förklädnader från verkligheten. Och det är bara på den bogen han kan bli till nytta för andra — genom att ställa sig i andra — i alla! — människors predikament. Det är meningslösheten som ger livet dess mening. Detta är i korthet mitt credo quia absurdum.

Att bli lik sig själv, att bli människa — det programmet har Ekelöf genomfört. I "Utflykter" söker han sina rötter i barndom och ungdom och prövar sin diktnings och sitt tänkandes resultat. Den rena känsla och det moraliska mod som talar ur boken leder tanken till Fröding, vars arvtagare Ekelöf i mer än ett avseende är.

OLOF LAGERCRANTZ